

อภิญญาเทศา กัณฑ์ที่ ๙
อปจายนัย

สมเด็จพระสังฆราช (สา ปุสสเทว) วัดราชประดิษฐ์ฯ
กรุงเทพมหานคร

พระธรรมเทศาในอภิลักษิตกาลทางพระพุทธศาสนา

คณะธรรมยุต
จัดพิมพ์เผยแพร่

นาม ตสส ภคโต อรหโต สมมาสมพุทธสุส.

อปจายติ ปุชารา เสน สามีจิ กโตรติ เอตَا ya ติ อปจายน
วยสกุณพิ จ เขญูราน จิราวิสุ ปุจารา กิเตน อกกิจิวุธอุชามาเสย
ปุจุรานอาสาพินีหารวิชนา พุฒานกรณเจตนา อปจายน นามาติ.

อนุสันธิพระธรรมเทศา มีบุพพาปรสีบเนื่องตามคำตั้นมา บัดนี้จะได

แก่นุคคลผู้เจริญวัยเจริญคุณ ด้วยอธยาศัยอันไม่เคร้าหมาย ไม่ได้หวังอวิสิлага
สักการ ซึ่งอปจายน ภุสกเลจนาเป็นเหตุคำนับตกต่อ เมื่อจะแบ่งกาก
เมื่อต้น ก่อนแต่คำนับและเมื่อคำนับอยู่ และเมื่อคำนับแล้วว่าได้ภุสกเลจนาเป็น
ต ประการ เมื่อนุคคลเกิดภุสกเลจิตติว่า เราก็ทำความคำนับอย่างนี้ แก่นุคคล
และวัดถูกว่าคำนับนั้นๆ ดังนี้ เจตนาอันซึ่งว่าบุพพาเจตนา ภุสกเลจนาเกิดขึ้น

เหตุอปจายนนี้เป็นจารีตศีล และอปจายน มัยกุศลนี้มีความประศักดิ์
บางแห่งลัมภะและอดีตมานะเป็นปัทมุรูป เป็นเหตุภุสกเลจิตที่จะให้การบุนคคลนั้นๆ
รับนำเพื่อยรับปัทมุรูป แท้ที่บุนคคลผู้ใดเป็นคนกระตัวที่วัยลักษณะอุบลิเลส
เครื่องค้าจิตให้ดื้อตึง และมือดีมานอุดตโน้มโน่นอ่อน เป็นปกติของคนอยู่แล้ว
บุนคคลผู้นั้นก็เห็นห่างละวางอปจายน มัยกุศลนี้เสีย ไม่ไหวซึ่งบุนคคลควรไว้

ไฟบุลย์ ย้อมกรานไหรชั่งท่านที่ควรกรานไหร ด้อนรับซึ่งบุนคคลควรจะต้อนรับ
ให้อาสาเนะแก่บุนคคลควรแก่อาสาเนะเป็นต้นถือว่าบุนคคลที่ควรแก่อาสาเนะ ไม่ใช้
หนทางแก่บุนคคลที่ต้องควรจะหลีกหนทางให้ ไม่สักการะเครพนันถือบุนชา ซึ่ง
บุนคคลควรลักษณะเครพนันถือบุนชา ความประพฤติที่วัยอ่อนจะลัมภะและ
อดีตมานะจะนี้ เป็นภุสกเลจิต เป็นปัทมุรูป นำให้ผู้นั้นเกิด ภุสกุลต่อ เมื่อผู้นั้น
มาถึงกำเนิดมนุษย์ เกิดในตระภุสกและประเทศใดๆ ก็ตี ก็ย่อมเกิดแด่ใน

แก่นุคคลผู้นั้นเมื่อขณะคำนับอยู่ ซึ่งอปจายน ภุสกเลจนา บุนคคลผู้นั้นได้คำนับแล้ว
และมาพิจารณาคำนับไปว่า เรายังได้ทำความคำนับนั้นๆ แล้วดังนี้ เกิดขึ้นด้วยภุสกเลจิต
เจตนาใด ภุสกเลจนาอันซึ่งอปจายน ภุสกเลจนา แล้วเจตนาทั้ง ๓ ประการ
คำนับดังแสดงมาใน ซึ่งอปจายน มัยบุนุญกิริยาตุ้กทั้งสิ้น อนึ่งเมื่อบุนคคลมา
คิดว่า เรายังทำความคำนับลั่นนั้นๆ ดังนี้ก็ตี คิดว่าเราทำความคำนับอยู่ดังนี้ก็ตี

ไม่ต้อนรับซึ่งบุนคคลควรต้อนรับ ไม่ให้อาสาเนะแก่บุนคคลที่ควรแก่อาสาเนะ ไม่ใช้
หนทางแก่บุนคคลที่ต้องควรจะหลีกหนทางให้ ไม่สักการะเครพนันถือบุนชา ซึ่ง
บุนคคลควรลักษณะเครพนันถือบุนชา ความประพฤติที่วัยอ่อนจะลัมภะและ
อดีตมานะจะนี้ เป็นภุสกเลจิต เป็นปัทมุรูป นำให้ผู้นั้นเกิด ภุสกุลต่อ เมื่อผู้นั้น
มาถึงกำเนิดมนุษย์ เกิดในตระภุสกและประเทศใดๆ ก็ตี ก็ย่อมเกิดแด่ใน

กรานไหรและบุนชา มีกษัตริย์พราหมณ์เครริย์มติเป็นต้น ภุสกเลจิตคือ
เจตนาเครื่องประปารามลัมภะและอดีตมานะเสียให้เบาบางแล้วประพฤติต่อต้นนี้
เป็นหนทางที่จะนำให้เกิดในตระภุสกและภุสกุลต่อทั้ง ๓ ภุสกุลผู้ใดเมื่อสัมเดือนตีไม่ประกอบ
ด้วยลัมภะและอดีตมานะจะนี้ ประปารามลัมภะและอดีตมานะเสียให้หันอยู่ให้เบาบาง
เป็นปกติอยู่แล้ว บุนคคลผู้นั้นจึงยินดีเครพรับบ้ำเพื่อยอปจายน มัยกุศลนี้

โดยรัจนา มีวัดลุนิทานอัสดาหกและคงไว้ว่า เรื่องนี้ได้เคยมีแล้วแต่ปางก่อน
มีนิโคธพุกย์ไทรใหญ่ต้นหนึ่ง ณ ประเทศาสถานหลังภูเขาทิพย์วันดับบรรพด
ลัตต์สามสหายก่อนกราท ๑ วาน ๑ ชั่ง ๑ ออยู่อเศยไม่ไหรใหญ่ต้นนี้เป็น
วัสนสถาน สหายเดียรัจนาทั้งสามนั้นไม่เครพย์บ่ำเกรงแก่กันและกัน ครั้งนั้น
๓ สหายจึงเกิดปริวิดกิริยาที่ว่า ขอให้เราทั้งหลายรู้ว่าผู้ใดจะเป็นผู้ใหญ่กว่าเรา

จึงถามนกราทว่า ท่านจะเลือกข้อใดได้เป็นความเก่าเล่า นกราทแจ้งความ
แสดงที่เดินมา ณ โอกาสสถานนี้ มีไม้ไหรใหญ่ต้นหนึ่ง เราได้นิรโภคผลแห่ง
ไม้ไหรใหญ่ต้นนี้แล้ว มาทำวัวจ่าถ่ายมูลลง ณ ที่นี่ ไม้ไหรที่เราถวายมาอันเชิงอยู่
ต้นนี้ เกิดขึ้นแต่พืชเมล็ดในซึ่งเราถ่ายมูลลงนั้น ดูก่อนสหายทั้ง ๒ เมื่อว่า
ด้วยชาติความเกิดแล้ว เราเป็นผู้ใหญ่โดยวิเศษ เราเป็นผู้ใหญ่กว่าโดยชาติ

และกัน มีความประพฤติเป็นผู้สภาก เสมอส่วนกายาจากิตแก่กันและกัน ออยู่
เป็นภุสกสำราญรุนลั่นซึ่พวยประภรณ์แล้ว ก็เกิด ณ สุคติโภสวรรค์ ศีล ๕
ซึ่งลัตต์สามสหายได้รักษาต้นนี้ไว้ ดิศติริยพราหมณรร พราหมณรรย์ของ
นกราทด้วยประการจะนี้.

อปจายน มัยกุศลนั้น ได้เป็นไปเมื่อในสัตว์ตัวรัจนาบางเหล่า มี ณ กາล

ลัมภะภัยพเนื้องหน้าแห่งชนเหล่านั้นก็เป็นสุคติตัววาย โดยอธินายว่า ชน
ทั้งหลายนั้นได้ความสรรษเริญในใจบุน ครั้นทำลายขันธ์ก็มีสุคติเป็นที่ไป
เมื่อหน้า อปจายน มัยบุนุญกิริยาเป็นความประพฤติของ ให้หันมาเพื่อยังไหร
ประพศความสุขทั้งภพนี้ และภพเนื้องหน้า ควรที่ส่าอุชชันบัณฑิตชาติจะ
บ้ำเพื่อยอปจายน มัยกุศลนั้นไว้ เป็นอาจิณจริยาให้ไหรศาสตร เพื่อวินิจสุขพิเศษ

กืออายุ ๑ พรรณสีกาย ๑ สุขกาย สุใจ ๑ กำลังกายกำลังความคิด ๑ ย่อง
เจริญวิมากขันแห่งบุนคคลผู้ทำกรรมราไหรเป็นปกติ คำนับนบนอบผู้เจริญ
ผู้ใหญ่อยู่ยืนนิดต์ อวิษายว่า เมื่อบุนคคลมาป่วยประปารามลัมภะและอดีตมานะให้
เบาบางกันเลื่อนดอยลงจากสันดานแล้ว มาบำเพ็ญอปจายน มัยกุศล มีกิจกราน
ไหรผู้เจริญผู้ใหญ่เป็นเมืองต้น และคำนับนบนอบผู้เจริญผู้ใหญ่ด้วยวิชนา กือ

ดังวิสัยนามาฉนน.

แล้วอปจายน ภิวิที่บุนคคลจะพึงประพฤตินั้น คือ อภิวทาน การกรานไหร
ปุจุราน การกรอกต้อนรับ อาสาทาน ให้ชี้่องอาสาที่หัน มគุทาน ให้หน
ทางที่ไป สกุการครุกรรมานบุนชา ทำสักการเครพ นับลือและบุนชา เหล่านี้
เป็นวิธีแห่งอปจายน มัยกุศล อภิวทานนกราทไหรเป็นเบื้องต้นกิริยา

ลุกต้อนรับ และให้อาสาท ให้หนทางและสักการเครพนับลือบุนชา ออยู่เป็นนิตย์
แล้ว ธรรมะ คือคุณพิเศษชั้นตัววิรชั่นปุริญานัก ๕ ประการ คือ อายุ
วรรณ สุข พล ย่องเจริญวิมากไหรบุนุญเป็นอิฐผล ภุสกคืออปจายน มัย
บุนุญกิริยาเป็นประปารามบัณฑิตอุบลนิยมมีกำลังบันดัด อุปปีพกกรรมอุปจุราต
กรรมเสีย ไม่ให้มีช่องเพิ่มอนิภัยวิมากแก่ผู้นั้นได้ ผู้นั้นก็พันภัยนตรายต่างๆ

กโหรติ เอตَا ya ติ อปจายน บุนคคลย่อมกดคำคำนับคือห้าชั่งความนบนอบ
ด้วยอำนาจแห่งบุนชา ด้วยธรรมชาตินั้นเกิดขึ้นในจิตเป็นเหตุ ธรรมชาตินั้น
จึงซึ่งว่า อปจายน ภุสกธรรมชาติเป็นเหตุคำนับกดต่อ หือเจดนาเป็นเหตุ
ประพฤติต่อตน ในบุนคคลผู้เจริญวิริย์บุนน ฯ เมื่อกล่าวโดยเนื้อความแล้ว
เจตนาที่เป็นเหตุกระทำชั่งความนบนอบดีมาก ด้วยวิธีมีด้อนรับและให้อาสาทเป็นดัน

คิดว่าเราได้ทำความคำนับแล้วดังนี้ก็ตี ก็ย่อมคิดด้วยความพราภุสกจิต ๕ ดวง
ดวงได้คงหนึ่งหากดีด้วยจิตอื่น นอกจากราทภุสกจิต ๕ ดวงนั้นไม่
อนึ่ง เมื่อใดท่า桑เคราะบุนุญกิริยาตุ้กทั้ง ๑๐ ตามอภิธรรมนั้นลงใน
บุนุญกิริยาตุ้กทั้ง ๓ ตามสุดตันนับย คงอยู่แต่กานมัย ศีลนัย ภานวนมัย เท่านั้น
แล้ว เมื่อนั้น อปจายน มัยบุนุญกิริยาตุ้กน ลึงชั่งเคราะห์เข้าในศีล เพราะ

ตรากูลอันต่อ ที่มหาชนในประเทศา ดุหนิ่นไม่นั้นถือ มีตรากูลเนษาท่าส
กรรมเป็นดัน ข้อซึ่งบุนคคลมีจิตกระด้างไม่ต่อน้อมและอดีตมานะนี้ เป็น
หนทางที่จะนำให้สัตต์วิริคิดในตรากูลอันต่อทั้ง ๓ บุนคคลผู้ใดเมื่อสัมเดือนตีไม่ประกอบ
ด้วยลัมภะและอดีตมานะจะนี้ ประปารามลัมภะและอดีตมานะเสียให้หันอยู่ให้เบาบาง
เป็นปกติอยู่แล้ว บุนคคลผู้นั้นจึงยินดีเครพรับบ้ำเพื่อยอปจายน มัยกุศลนี้

เมตุเตยญา เปตุเตยญา สามัญญา พรุหนุณญา กุเล เษภูราปจายา และ
ว่า “มาตาเปติกร ชนดุ กฎ เษภูราปจายิน ต เทว ดาวตีสา อุห
สปูริโอ อิธิ” เป็นต้นจะนี้ ในที่มาหลาสถาน ควรที่ปราชญ์ผู้มีบริชาญาณ
จะยั่งรู้ดีเป็นนุழຍธรรมลัมภะปฎิปักษิประการนั่น.

แลอปจายน มัยกุศลน นางสมัยก็เป็นไปแม่ในหมู่สัตว์อันเกิด ณ กำเนิด

โปรดกูลชั่งเลือกอยู่นั้น เรายาไม่ไหรใหญ่นี้ ณ ระหว่างแห่งชาติปั้นบ้าอยู่
ยอดอ่อนแห่งหนนอยไม่ไหรกูลดองห้องแห่งแห่งรา เรายาลีกความเก่าข้อนี้ได้ nak
กราทกันชั่งงานมานร่วม ทำนผู้สุภาพเล่า รลีกความเก่าข้อไรได้ วานแจ้ง
ความว่า เมื่อเรายังเป็นลาปวานรอยยั่นน เรานั่ง ณ พื้นแผ่นดิน แล้วเคี้ยวกิน
ซึ่งยอดหนออ่อนแห่งไม่ไหรใหญ่นี้ เรายาลีกความเก่าข้อนี้ได้ วานรับนชั่ง

เราทั้งสองจักสักการเครพนบนบุนชาชั่งท่าน อนึ่ง เรายาสองจะพึงดังอยู่
ณ โواทคำสั่งสอนแห่งท่านดังท่านไว้คำนับสักการบุนชา ครั้งนั้น
นกราทกันชั่งงานมานร่วม ทำนผู้สุภาพเล่า รลีกความเก่าข้อไรได้ วานแจ้ง
ความว่า เมื่อเรายังเป็นลาปวานรอยยั่นน เรานั่ง ณ พื้นแผ่นดิน แล้วเคี้ยวกิน
ซึ่งยอดหนออ่อนแห่งไม่ไหรใหญ่นี้ เรายาลีกความเก่าข้อนี้ได้ วานรับนชั่ง

เราทั้งสองจักสักการเครพนบนบุนชาชั่งท่าน อนึ่ง เรายาสองจะพึงดังอยู่
ณ โواทคำสั่งสอนแห่งท่านดังท่านไว้คำนับสักการบุนชา ครั้งนั้น
นกราทกันชั่งงานมานร่วม ทำนผู้สุภาพเล่า รลีกความเก่าข้อไรได้ วานแจ้ง
ความว่า เมื่อเรายังเป็นลาปวานรอยยั่นน เรานั่ง ณ พื้นแผ่นดิน แล้วเคี้ยวกิน
ซึ่งยอดหนออ่อนแห่งไม่ไหรใหญ่นี้ เรายาลีกความเก่าข้อนี้ได้ วานรับนชั่ง

“เย รุทต อปจายนุติ นรา สมุมสุส โภวิภา
กิจุต ธมุเม จ ป่าสា สมปราวิ จ สุคุติ”
ดังนี้ มีความว่า ชนทั้งหลายเหล่าได้เป็นผู้คลอดในธรรม ย่องมาค่าคำนับ
บนบนอันบุนคคลผู้เจริญ ซึ่งผู้ใหญ่อยู่เป็นอาจิณปฎิบูติ ชนเหล่านั้นเป็น
บุนคคลพิเศษ ซึ่งบันดิตชาติจะพึงสรรเริญในปัจจุบันพหุเห็นประจักษ์นั่นด้วย

หังปวง วิธีเหลือนั้นเมื่อสุคติอ่อนรับเป็นดัน ซึ่งอปจายน สามัญดังแสดงไว้ใน

พระคชาติ

“อภิวทานนีลิสุ ดิจจุวุฒาปจายา

จตุค่าโร ธมุมา วุฒาเนติ อายุ วุฒิ สุน พล”

ดังนี้ มีความว่า ธรรมลัมภะจะเป็นสัตว์ตัวที่เป็นคุณซึ่งสัตว์ตัวที่เป็นดัน

มีอยุยืนตัวราก ธรรมลัมภะ สุข พล หัง ๓ ประการ ก็เจริญตามอยุนั้น

เพาะเจริญตัวราก ธรรมลัมภะ สุข พล หัง ๓ ประการ ก็เจริญตามอยุนั้น

เจริญอายุ วรรณะ สุข พล นั้น ตามกุศลวินากสามารถโดยประสงค์ทุก
ประการ เมื่อจะกล่าวอปจายนกิจ ที่เป็นไปแก่นุชนิกรในโลกตามปกติสมัย
ไม่นิยมเฉพาะพุทธปบาทกาลแล้ว ให้ประชญผู้ปริชาพึงแยกประเภทวุฒิบุคคล
ผู้เจริญผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นที่คำนับนั้นเป็น ๓ คือชาติวุฒิและ ผู้เจริญโดยชาติ ๑
วายุวุฒิ ผู้เจริญโดยวัยอายุกาล ๑ คุณวุฒิและ ผู้เจริญโดยคุณความดี ๑

ไม่คำนับประพฤติคำตุณแก่ท่านผู้นี้แล้ว ก็จะก่อให้เกิดความพิโรธ แล้วจะให้เกิดโทษทุกข์ภัยแก่เราโดยอามาตอุบายด้วย ๆ ยกที่จะหลบหลีกรักษาพระวังวนควรที่เราจะพึงคำนับบนอน ตามมหาชนประพฤตินั้นเด็ด ก็จะเป็นอุบายวิเศษอันล้ำเลิศ ป้องปิดทุกข์ภัยพินาศอันนั้นเสีย อย่าให้มีมาพ้องพา บุคคลผู้นั้นมารำพึงโดยนัยเป็นต้นเช่นนี้แล้ว ก็ไม่ประพฤติกายวจือการอันเป็น

ชาติสูง ตรากุลสูงนั้นโดยอาการอันดึงม พร้อมทั้งกายวิจิต อันนั้นเห็นชัด ว่า จะเป็นกุศลจริตส่วนอปจายนมัยบุญนี้ ประหนึ่งอปจายนวิธีซึ่งพระมหาณ์ปูโรหิตได้ประพอดิแก่ทีมาวุกุมา แต่ครั้งยังประดิษฐาน ณ ภายในคัพโภกร ณฑาลจะนั้น ชรอยพระโบราณจาริยเจ้าจะเห็นเนื้อความตามต่างแห่งอธยาศัย ไม่นิยมชาติวุฒบุคคลเป็นหนึ่งแน่ ในความเป็นวัตถุแห่งอปจายนกุศลถ่าย

ดังนี้ มีความว่า ชนทั้งหลายเหล่าใด มักเดือดร้อนรังเกียจด้วยโคตระแล้ว กษัตริย์เป็นผู้ประเสริฐสืบ รังเกียจในชนหมู่นั้น ท่านผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะแล้ว ผู้นั้นยอมเป็นผู้ประเสริฐในหมู่เทพยdamnุษย์เมื่อันจะนั้นด้วยบรรยายนี้ เป็นอัตถสารกทพหีคณสถาน ควรให้ประญผู้ปรีชาญาณทราบ ขัดว่า แม้ถึงมนุษยพิเศษ ผู้เจริญด้วยชาติโคตกรกุลสมบัติ ก็เป็นวัตถุที่ตั้งแห่ง

“สามัญญา พุธมัญญา” ประพฤติเป็นประโยชน์เกือกถูกลแก่ส่วนนະและพระมหาณ
“กุเล เชฏฐาปจายโน” คำนับบนบอนห่านผู้เจริญในตรากุล ดังนี้บ้าง เป็นที่
สองแห่งมาตาปีตุปัฏฐานธรรมซึ่งแสดงไว้ว่า

“มาตาเปติ ภร ชนตุ คุเล เჟვูราปจายิน” สัตว์ผู้เลี้ยงมารดาบิดา ผู้คำนับท่านผู้ใหญ่ในคระกุล ดังนี้บ้าง บุคคล

ให้เกิดในตรรกะลสุง ดังวิสัยชนาามาแล้ว ณ เปื้องต้น เพราะเหตุนั้น บัณฑิตชาติสาขุชนพึงทำความไม่ประมาท และอาจเรื่อเพื่อในอปจานมยบุญกิริยา อันมีอานิสังส์พิเศษต่าง ๆ มาก ดังที่ได้วิสัยชนาามา ด้วยประการจะนี้.

เป็น ๓ ฉบับนี้ ในวุฒิภาวะบุคคล ๓ ฉบับนั้น มนุษย์นรชนได้ สูงโดยชาติ ที่มีมาตรฐาน
นับถือว่าเป็นใหญ่ในประเทคนั้น ๆ มีกษัตริย์มหาศาลาและราชกุลกิมນุษย์เป็นต้น
มนุษย์นรชนนั้นเชื่อว่า ชาติวุฑูโตาม ผู้เจริญโดยชาติ มนุษย์นรชนได้มีวัยอายุ
กำลังมาก มนุษย์นั้นเชื่อว่า วัยวุฑูโตาม ผู้เจริญโดยวัย ผู้ใหญ่โดยอายุการ มนุษย์-
ชนได้มีคุณสมบัติ ความดีในสันดานมาก มนุษย์นั้นเชื่อว่า คุณวุฑูโตาม ผู้เจริญ

วิสภาคอันได คงคำนับนบนอบอยู่ตามวิสัยท่านผู้ชาติสูง บรรกุลสูง ไม่ให้พิธีธรรมรำราณ ความค่านับในท่านผู้เจริญโดยชาติซึ่งบุคคลมาประพฤติตัวຍอธยาศัย เช่นนี้ จะไม่เป็นปจยนมัยกุศล จะเป็นแต่อุบายสมบัติให้เกิดความสตรเริญ และรักษาตนให้พ้นทุกภัยในปัจจุบันเท่านั้น เมื่อบุคคลมารำพึงว่า ท่านผู้นี้บริบูรณ์ด้วยชาติอันประเสริฐบรรกุลสูง เหตุมีบุญกุศลสุจริตได้สั่งสม

เดียวได้จะนี้แลหรือ จึงได้บรรณาเนื้อความแสดงรูปแห่งอปจายนกุศล เว้นชาติวุฒะเสีย ยกสัมปทานบุคคลขึ้นแต่ผู้เจริญวัยเจริญคุณว่า “วยสา คุณพิจ เชฏฐานม” แก่บุคคลทั้งหลายผู้ใหญ่โดยวัย อนึ่ง โดยคุณทั้งหลาย ดังนี้ ดังวิสัชนาฯแล้ว ณ เบื้องต้น เมื่อจะประภมนุษยพิเศษ คือชาติวุฒะบุคคล ด้วยอปจายนวิธีแล้ว กล่าวตามกาลลี่ยุคสมัย อันเป็นไปอยู่บัดนี้ พุทธาธ-

อปจานธรรม เมื่อผู้นำคำนับแม้จะไม่มีกุศลฉันท์ ทำด้วยกลัวภัยเป็นเบื้องหน้า ไม่เป็นอปจานมายบุญภาริยาวัตถุแล้ว ก็เป็นอุบายสมบัตรกษัตโนให้เป็นสุขในปัจจุบันชาติ แม้พุทธาทิภायิตโวaghก็ได้สอนไว้มีเนื้อความว่า อันกษัตตริย์ผู้บริบูรณ์ด้วยชาติ เกิดครอบจำกชาติอื่น มีศศ คืออิสตริยะแลบริหาร нарชนผู้ใดผู้หนึ่ง เมื่อมารักษาชีวิตแห่งตนจะให้พ้นพินาศภัยนตราภราทัณฑ์

ผู้เจริญวัยนี้ เป็นที่ตั้งแห่งความค่านับ ทั่วทั้งคดีโลกคดีธรรมทุกประการ บุคคลผู้เจริญคุณความดีในสันดานนั้น ก็เป็นที่ตั้งแห่งความค่านับของบัณฑิต ทั้งคุณหัสดีบรรพชิตมนุษย์และเทพยดา เว้นไว้แต่อภิวัตนกิริยาไหว้กราบ ซึ่งพระพุทธบัญญัติตรัสห้ามตามวินัยปริยาเย่า�ัน เมื่อจะเพ่งเฉพาะแต่คุณธรรมเป็นประธานฝ่ายเดียวแล้ว ก็ควรค่านับบนอนอยู่เสมอเป็นนิจนิรันดร์ ด้วย

โดยคุณ ผู้ใหญ่โดยความดี จะแสดงความค่านั้นแก่ท่านผู้เจริญโดยชาตินี้ก่อน
มนุษยชนเมื่อมาค่านั้นบนอบแก่ท่านผู้เจริญโดยชาตินี้ จะพึงเป็นกุศล
อปจายนมัยนี้บ้าง จะไม่พึงเป็นอปจายนมัยกุศล เป็นแต่อุบَاຍรักษาตนให้พ้น
ภัยในปัจจุบันบ้าง ตามสมควรแก่อธยาศัยแห่งผู้ค่านั้นๆ แท้จริง เมื่อบุคคล
มารำพึงเห็นว่าท่านผู้นี้บริบูรณ์ด้วยชาติ เป็นที่ค่านั้นแห่งประชุมชน เมื่อเรา

บำเพ็ญไว้แต่ปางก่อน เพราประบูรณ์ปราบโลภะ โภสະ โมหะเป็นต้นเสี้ยให้เบาบางวิเศษกว่าสามัญสัตว์ กุศลจริยาสัมมาปฏิบัตินั้น ควรที่สาธุชนจะคำนับเป็นธรรมการะธรรมบูชา แม้ท่านจะน้อยวัยอายุกาลและคุณความดีในสันดานยังไม่แจ้งชัด ก็ควรคำนับต่อ กุศลสมบัติซึ่งเป็นมูลเหตุนั้น บุคคลมารำพึงประภากุศลธรรมโดยนัยเป็นต้น ฉะนี้แล้ว ประพฤติคำนับต่อท่านผู้เจริญโดย

แล้ว อาย่าพึงดูหมื่นว่าเด็กกว่าเล็กดังนี้เลย พึงคำนับเคิด แม้ชาติวุฒบุคคลก็เป็นที่ตั้งแห่งอปจายนธรรม ด้วยประการจะนี้ ฝ่ายผู้เจริญวัยอายุกาลนั้น ควรคำนับด้วยวิธีการกราบไหว้เป็นต้น ครบทุกประการ กิจนั้นเป็นมนุษยธรรมสัมมาปฏิบัติที่ ๓ ซึ่งได้สรรสเตริญไว้ตามลำดับว่า “เมตุเตยุยา เปตุเตยุยา” มนุษย์ทั้งหลายเหล่านั้น ประพฤติเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่มาตราและบิดา

และป้ายนี้ ตามสมควร.
แลอปจายน์มัณฑุลุกกริยา ซึ่งแล้วด้วยเจตนาเครื่องคำนับนี้ มีความ
ปราศแห่งถัมภะและอติมานะเป็นปทัฏฐาน เป็นเหตุไกลที่จะใหบุคคลไดปฎิบติ
มีความสรรเสริญในปัจจุบันและสุคติพเป็นเบื้องหน้า เป็นอนิสงส์โดยสามัญ
อิฐวิบาก แต่ผลวิเศษซึ่งเป็นอติสัยเห็นประจักษ์ชัด คือเป็นหนทางนำผู้ปฎิบติ